

8. Чернейко Л.О., Долинский В.А. Имя СУДЬБА как объект концептуального и ассоциативного анализа // Вестник Московского университета. – Сер.9. Филология, 1996. – № 6. – С. 21–41.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ганна Ваніна – аспірант кафедри видавничої справи та редагування Запорізького національного університету.
Наукові інтереси: когнітивістика, порівняльна лінгвістика, сугестивна та міжкультурна комунікація.

ОБРАЗНИЙ КОМПОНЕНТ КОНЦЕПТУ INTENTION В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Олена ГНАТКОВСЬКА (Чернівці, Україна)

У статті описано особливості образного компоненту концепту INTENTION в англomовній картині світу на основі аналізу метафоричного осмислення концепту.

The article focuses on the peculiarities of the figurative component of the concept INTENTION in the English worldview, which is analyzed on the basis of the metaphoric interpretation of the concept.

Інтенція мовця поєднує три основні поняття прагматики: “значення, контекст, комунікація” [6: 9], в той час як аналіз прагматики сьогодні передбачає звернення до когнітивних аспектів мови, тобто при інтерпретації слова, висловлювання, тексту, дискурсу включається когнітивна система людини, наділеної певними фоновими знаннями [6: 10]. Таким чином, интенція поєднує когнітивну та прагматичну сфери спілкування. Відповідно, лінгвокогнітивне та прагматичне дослідження интенції необхідне для пояснення здатності здійснювати й розуміти мовленнєві акти та встановлення способів відображення ментально-психічного стану – интенції – у мовних засобах. Лінгвокогнітивне дослідження интенції ґрунтується на з’ясуванні ментальних структур, що визначають формування, реалізацію та інтерпретацію интенцій, а прагматичне дослідження – визначення прагматичних типів висловлень, що активізують певну интенцію. Тому концепт INTENTION належить до концептуальної сфери внутрішнього світу людини, а також стосується найважливіших орієнтирів людського спілкування і, відповідно, концептосфери комунікації.

У дослідженні В. І. Карасика структуру концепту утворюють поняттєвий, образний та ціннісний компоненти [3: 127]. Метою нашої статті є опис образного компонента концепту INTENTION в англomовній картині світу, що відображає уявлення про намір представниками англійської лінгвокультури, на матеріалі художнього, газетного та наукового дискурсів, енциклопедичних словників, збірників цитат. Образний компонент концепту – це цілісний узагальнений слід у пам’яті, пов’язаний з деяким предметом, явищем, подією, якістю [...] згусток життєвого досвіду, зафіксований у пам’яті людини [3: 127]. Образний компонент концепту складається з конотативних та метафоричних асоціацій [2: 146] та охоплює перцептивний образ, що відображає чуттєві уявлення людей, і когнітивний образ, який відображає смислові зв’язки змісту концепту з іншими концептами [7: 276]. Опис образного складника концепту INTENTION пов’язаний з труднощами, оскільки денотат концепту абстрактний і недоступний прямому спостереженню. Об’єктом дослідження стали метафоричні асоціації з интенцією у свідомості носіїв англійської мови, а предметом дослідження – закономірності утворення образного складника концепту INTENTION з концептуальних метафор.

Концептуальна метафора – це основний засіб концептуальної системи, за допомогою якого людина розуміє і сприймає один тип об’єктів в термінах об’єктів іншого типу, засіб осмислення певної абстрактної сфери в термінах відомої, зазвичай конкретної сфери [4: 387]. Концептуальна метафора є однією з розумових операцій, способом пізнання, структурування та пояснення світу. Створюючи нове знання метафора співвідносить різні сутності, пропускаючи їх через людину, співвідносить світ з людським масштабом знань та уявлень, з системою культурно-національних цінностей; людина виступає мірилом всіх речей [5: 91]. Аналіз метафор виявив наявність основних типів семантичного переносу: орієнтаційну, структурну, реіморфну (речову), онтологічну та біоморфну метафори.

Найчастотнішою з концептуальних метафор є онтологічна, крізь призму якої интенція осмислюється як певна сутність. У термінах Дж. Лакоффа, М. Джонсона онтологічні

метафори ще називаються метафорами сутності і субстанції [4: 406]. Іntenція пов'язана з сутностями 'добро' і 'зло', що відображається у такому прикладі: *This is the patent age of new inventions for killing bodies, and for saving souls, all propagated with the best intentions* [12]. Це висловлення свідчить про те, що найкращі наміри можуть мати суперечливі результати – вбивство (*killing bodies*) і порятунок душі (*saving souls*), тобто бути спрямованими на хорошу і погану справу. У наступному прикладі іntenція асоціюється з правильністю і неправильністю / спотвореністю: *Intention is the measure for rendering actions true, so that where intention is sound action is sound, and where it is corrupt then action is corrupt* [20].

Як сутність особливого роду, іntenцію часто важко зрозуміти або бути впевненою в ній: *In this sense, war is viewed as a product of uncertainty or misperception about the intentions of other states* [10: 25]. Іntenція може заплутати, а також мати кількісні характеристики, що є ознаками субстанцій: *How had so much good intention turned into this ... tangle?* [11: 54]. Сполучення з прикметником 'good' підтверджує асоціацію іntenції з добром.

Сутність іntenції проявляється у можливості розглядати її як причину подій, використовувати її в наших діях, постановці цілей та мотивуванні дій, наприклад: *Mid-air collision and other airborne accidents could also arise from terrorism or hijacking, i.e. where there is some intention to cause an accident [...]* [17: 45] (іntenція визначається як причина аварій). *Hagrid's real intention, however, was to talk to Harry away from the rest of the class* [21: 454] (іntenцією вважається причина розмови). *During the development of the standards the intentions of IMO regarding AIS became unclear* [17: 7] (іntenція прирівнюється до мотивів та цілей діяльності однієї організації щодо іншої).

Крім метафоричної подібності іntenції до сутності, було встановлено подібність іntenції до неживих тіл, предметів, характерну для реіморфної метафори. В першу чергу вона репрезентована "рідинним" типом метафори [1: 226] – іntenція уподібнюється речовині, що переповнює людину, наприклад: *He thinks the Minister is full of good intentions which won't be carried out* [16]. До реіморфної можна віднести також осмислення іntenції як будівельного матеріалу, з якого складається шлях до пекла: *The road to hell is paved with good intentions* [12]. У сполученні з прийменником "with" або "without" іntenція набуває рис інструменту для досягнення мети, наприклад: *Gran, who fancied herself as some sort of country medicine woman, had gone to check on him, no doubt with the intention of whipping up one of her dreadful concoctions to force down his throat* [15: 121]. Іntenція також може матеріалізуватись у вигляді знаку або сигналу, наприклад: *[...] domestic political structure may powerfully influence a state's ability to signal its intentions and to make credible commitments regarding foreign policy* [10: 25].

Якості фізичних тіл зустрічаються у синестезичних метафорах, які створюють зоровий або слуховий образ іntenції. Зоровий образ відображається у формах, яких набуває іntenція: *He didn't make his intentions clear in his letter* [14: 425] – іntenція втілюється у формі слів, якими написаний лист. *Fortunately, I was able to offer up the guardsmen as witnesses to my good intentions* [11: 394] – наявність свідка іntenції передбачає її прояв у видимій формі. Як фізичне тіло іntenція може випромінювати світло, що відображено у такій "фототермічній" [2: 149] метафорі: *The revolution started prematurely because the idiot conspirator blew up his secret ammo dump and lit the sky with his intentions* [11: 203]. Слуховий образ іntenції репрезентується у сполученнях з дієсловами мовлення *to announce, to declare*, що свідчать про можливість існування іntenції у звуковій формі: *He declared his intention to stand for president* [23].

Орієнтаційна метафора представлена у висловленнях, де іntenція пов'язана з просторовою орієнтацією, зокрема, з протиставленнями типу "верх – низ", наприклад: *[...] in instances that do not refer to an intention that had been formed some time ago but rather to an intention arising out of a spontaneous decision, as illustrated by example* [13: 204] – дієслово "arise" та прийменник напрямку "out of" у цьому висловленні представляють полюс 'верх' орієнтаційної метафори, причому точкою, від якої іntenція виникає ("рухається вверх"), є "spontaneous decision" / спонтанне рішення.

Протиставлення "передня сторона – задня сторона" репрезентоване у такому прикладі: *The general intention behind the project is a good one* [24] – простором для іntenції є проект, місцезнаходження іntenції у ньому визначається прийменником місця "behind".

Подібна метафора свідчить про прихований, секретний характер інтенції, який підтверджують такі приклади: *Yes, and if he hadn't babbled his intentions all over town...* [11: 298] (інтенція ототожнюється із секретом, який можна розбазікати); *Tarlow said he believes the terms concerning Barry Goudreau – who isn't even named in the lawsuit – reveal Scholz's "true intentions"* [9] (дієслово "to reveal / розкрити" вказує на прихований іронічний зміст словосполучення "true intentions / справжні інтенції" взятого в лапки). Подібні метафори, як зазначають Дж. Лакофф, М. Джонсон, зовсім не довільні – вони ґрунтуються на фізичному та культурному досвіді [4: 396]. Обидві описані спрямованості інтенції "вверх" та "назад" засновані на фізичному досвіді.

Уявлення інтенції як простору характеризується сполученням з прикметником розміру "large": *My weakness has always been to prefer the large intention of an unskilful artist...* [22], а сполучення з прикметником "earlier" із часовим значенням локалізує інтенцію у часовому просторі, наприклад: *Where the earlier intention of psychoanalysis was to enable the patient to achieve self-insight and thereby redirect his life* [22]. Інтенція представлена як простір особливого роду – містилице, що вербалізується за допомогою сполучення з прийменником місця "in", який вказує на наявність певного наповнення інтенції: *He prayed more deeply for simple selflessness than he had ever prayed before—and, feeling an uprush of grace in the very intention, shed the night in his heart and called it light* [22] – інтенція виступає містилицем прихильності. Як містилице вона характеризується за якістю вмісту, що може становити певну цінність, наприклад: *The truth is that our value lies in feeling, in intention, in our vision that is subtler than that of men ...* [22]. Або сама інтенція може бути наповненням певного містилиця і становити цінність, яку необхідно зберегти, наприклад: *Laws should be interpreted in a liberal sense so that their intention may be preserved* [22].

Різні типи станів також можуть осмислюватися як містилиця [4: 415]. У нижченаведеному прикладі інтенція порівнюється із частиною ментального стану, тобто є наповненням містилиця: *An intention is part of one's present state of mind, while an arrangement is something socially predetermined in the past, regardless of how the speaker feels now* [13: 203]. Уподібнення інтенції і значення граматичного явища "progressive futurate" у прикладі: *This is in all likelihood due to the fact that 'intention' and 'arrangement by a human agent' are the meanings of the progressive futurate* [13: 206] також характеризує інтенцію як наповнення містилиця – мовного виразу, тому що, як стверджують Дж. Лакофф, М. Джонсон, "мовні вирази суть містилиця для значень" [4: 394].

Біоморфна метафора зіставляє інтенцію і живі істоти (рослини, тварини і людей). Наприклад, ботанічна метафора, як зіставлення розвитку думок з рослинами, співвідносить їх вплив на інтенцію із впливом однієї рослини на іншу: *My thoughts began to burnish, sprout, and swell, curling with metaphors a plain intention* [22]. Цей приклад також пов'язує інтенцію із сутністю простоти та підтверджує можливість спотворення інтенції.

Антропоморфна метафора, як підвид біоморфної, використовується при уподібненні інтенції людині, наприклад: *A good intention clothes itself with sudden power* [22]. Інтенція може бути наділена людськими рисами – грайливістю (*playful in intention* [22]), сміливістю (*bold intention* [22]), чесністю (*honourable intentions* [11: 113]), серйозністю (*grave intention* [22], *His intention, he said later, was to sound serious* [18: 88]); доброчесністю (*righteous intention* [22]), творчістю (*artistic intention* [22]) впевненістю (*I am sure of nothing so little as my own intentions* [19]).

Отже, концептуальні метафори – онтологічна, реіморфна, біоморфна, орієнтаційна, структурна та синестезична – досить різнобічно представлені в образному компоненті концепту INTENTION. Перше місце за частотністю займає онтологічна метафора – 55,2 % загальної кількості концептуальних метафор, що можна кваліфікувати як прояв етнокультурної специфіки уявлень про намір носіїв англійської мови. На другому місці реіморфна метафора (14,3 %), а на третьому – біоморфна метафора (11,3 %). Частотність цих метафор у п'ять разів менша, ніж частотність домінуючої метафори. Незначна кількість просторових (8,6 %), структурних (5,7 %) та синестезичних (4,8 %) метафор, що майже у десять разів менша за кількість онтологічних метафор, свідчить про їх неспецифічність для образного компоненту концепту INTENTION в англійській картині світу.

Внаслідок онтологічної, реіморфної, біоморфної, просторової, структурної та синестезичної метафоризації інтенція в англомовній свідомості постає як мета або план однієї людини призначений для іншої людини у часі і просторі; ця мета або план може послужити добру або злу, бути правильними або неправильними, незрозумілими або простими, набувати зорових, слухових та знакових форм, бути інструментом, причиною, ментальним станом або секретом, становити певну цінність, реалізуватись у значенні мовних форм і потребувати серйозності, чесності, сміливості, доброчесності, творчості, а іноді грайливості й невпевненості для своєї реалізації.

Перспективою дослідження вважаємо встановлення асоціативних зв'язків концепту INTENTION з іншими концептами в англомовній картині світу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Воркачев С. Г. Лингвокультурный концепт: типология и области бытования: [монография]. – Волгоград: ВолГУ, 2007. – 400 с.
2. Воркачев С. Г. Сопоставительная этносемантика телеономных концептов «любовь» и «счастье» (русско-английские параллели): [монография]. – Волгоград: Перемена, 2003. – 164 с.
3. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.
4. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем // Теория метафоры / Пер. под ред. Н.Д. Арутюновой, М.А. Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387-416.
5. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студентов вузов. – М.: Academia, 2001. – 202 с.
6. Положин М. М. Напрями та одиниці прагматичного аналізу мовленнєвої комунікації // Проблеми романо-германської філології: зб. наук. пр. – Ужгород: Патент, 2003. – С. 6–19.
7. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. – М.: АСТ Восток-Запад, 2007. – 314с.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
9. Boston Herald, 2008. – Режим доступу: <http://www.bostonherald.com>.
10. British Journal of Political Science. – 2007. – Vol. 37, № 1. – 192 p.
11. Bujold L.M. A Civil Campaign. – NY.: Simon & Schuster, 1999. – 416 p.
12. Encyclopedia Britannica 2003 [electronic resource]: Deluxe ed. – Chicago, IL: Encyclopedia Britannica, 2003. – 2 CD-ROMs. – Title from disc label.
13. English Language and Linguistics. – 2007. – Vol. 11, № 1. – 254 p.
14. European Review of Economic History. – 2007. – Vol. 11, № 1. – 153 p.
15. Grisham J. Painted House. – NY.: Random House, 2001. – 480 p.
16. Guardian, 2005. – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk>.
17. Journal of Navigation. – 2007. – Vol. 60, № 1. – 170 p.
18. King S. The Green Mile. – NY.: Simon & Schuster, 1999. – 536 p.
19. Microsoft Bookshelf 98 [electronic resource]: reference library. – Redmond, Wash.: Microsoft, 1997. – 1 CD-ROM. – Title from disc label.
20. Microsoft Encarta Encyclopedia Deluxe 2003 [electronic resource]. – Redmond, WA: Microsoft, 2002. – 3 CD-ROMs. – Title from disc label.
21. Rowling J. Harry Potter and the Goblet of Fire. – L.: Bloomsbury, 2004. – 800 p.
22. The Columbia World of Quotations [electronic resource]. – NY: Columbia University Press, 1996. – 1 CD-ROM.
23. The Independent, 2006. – Режим доступу: <http://www.independent.co.uk>.
24. The New York Times, 2007. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олена Гнатковська – асистент кафедри англійської мови факультету іноземних мов Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

Наукові інтереси: комунікативна та когнітивна лінгвістика.

ОБЪЕКТИВАЦИЯ СЕМАНТИЧЕСКИХ ПРИЗНАКОВ АНГЛИЙСКОГО ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОЛЯ «БЛАГОРОДСТВО» ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИМИ СРЕДСТВАМИ

Сергей ГОГИЛЬЧИН (Горловка, Украина)

В статье рассматриваются особенности вторичной семантизации английского лексико-фразеологического поля «благородство» (nobility/nobleness) фразеологическими средствами. Были исследованы все случаи объективации функционально-семиотических проявлений данного ЛФП его семантическими признаками.

The article deals with peculiarities of secondary semantisation of the English lexico-phraseological field nobility/nobleness by paremiological means. All cases of functional-semiotic manifestation verbalization by semantic factors of the given LPF were investigated.

Объективация такой ментальной структуры как концепт происходит как при помощи семантики ключевого слова (архисемы), его синонимов, дериватов, свободных и устойчивых словосочетаний, так и при помощи паремий. В данном исследовании, наряду с анализом